

PB153

Operační systémy a jejich rozhraní

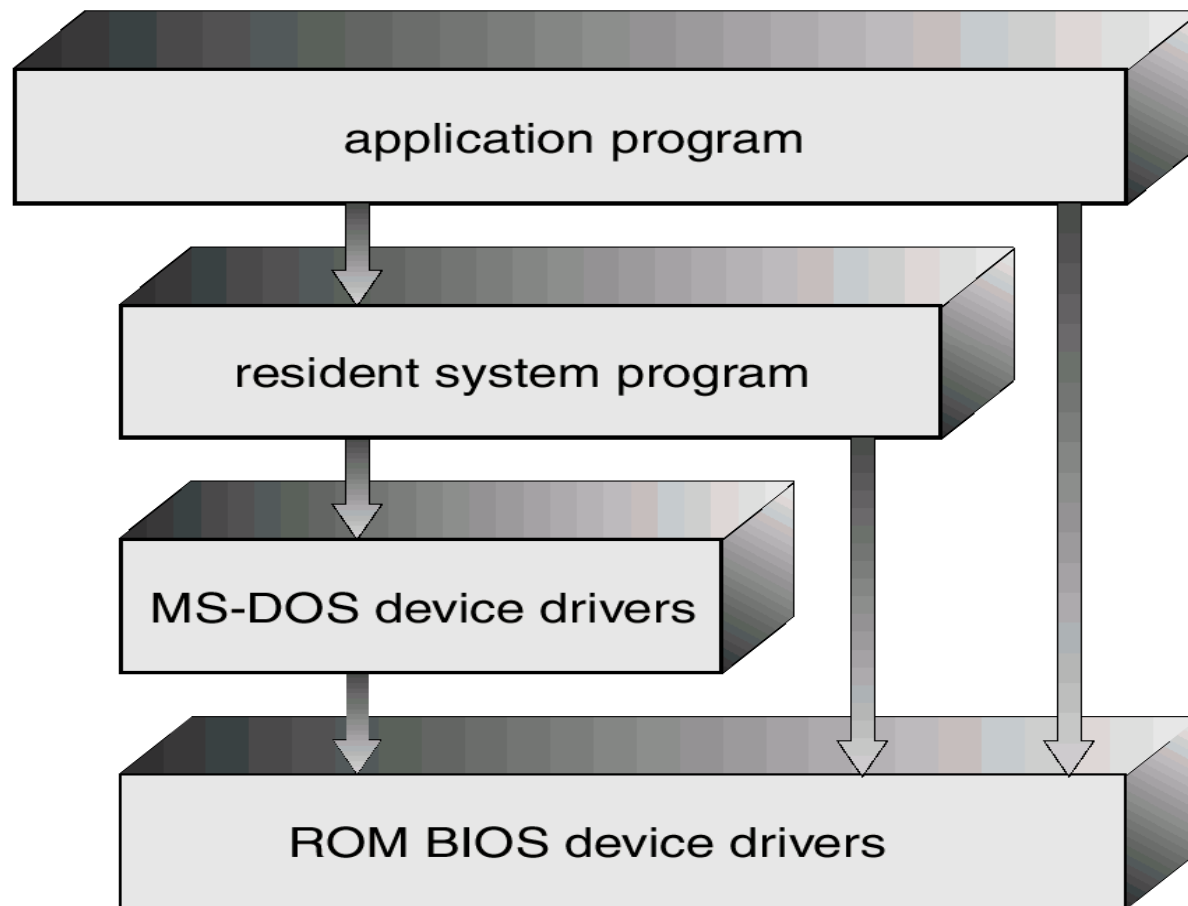
Principy výstavby OS

● ● ● | Vnitřní struktura OS

- Existuje řada přístupů a implementací
 - jedno velké monolitické jádro
 - modulární, hierarchický přístup
 - malé jádro a samostatné procesy
- Struktura mnoha OS je poznamenána historií OS a původními záměry, které se mohou od současného stavu radikálně lišit

Příklad: MS-DOS

● ● ● | Příklad MS-DOS (2)

- Při programování pro OS MS-DOS využíváme služeb
 - spuštěných rezidentních programů
 - např. ovladač myši (poskytuje služby na INT 33h)
 - operačního systému
 - např. přístup k souborům (INT 21h)
 - BIOSu
 - např. nastavení grafického režimu (INT 10h)
 - přímo HW
 - např. přímo zápis do videopaměti pro zobrazení dat

Příklad MS-DOS (3)

- Změna fontů v textovém režimu (bez využití služeb BIOSu, OS, přímo HW)

```
asm cli;
outport(0x3c4,0x0402);
outport(0x3c4,0x0704);
outport(0x3ce,0x0204);
outport(0x3ce,0x0005);
outport(0x3ce,0x0406);
for(i=0;i<=254;i++)
{ for(j=0;j<=15;j++)
{p=MK_FP(0xa000,32*i+j);
*p=font[y]; y++; } }
outport(0x3c4,0x0302);
outport(0x3c4,0x0304);
outport(0x3ce,0x0004);
outport(0x3ce,0x1005);
outport(0x3ce,0x0e06);
asm sti;
```

● ● ● | Příklad MS-DOS (4)

- Hlavní cíl návrhu
 - maximální možná funkcionality v co nejmenším prostoru
- Výsledek
 - modulová architektura není aplikovaná
 - i když MS-DOS má jistou strukturu, jeho rozhraní a jednotlivé komponenty nejsou důsledně separovány a uspořádány

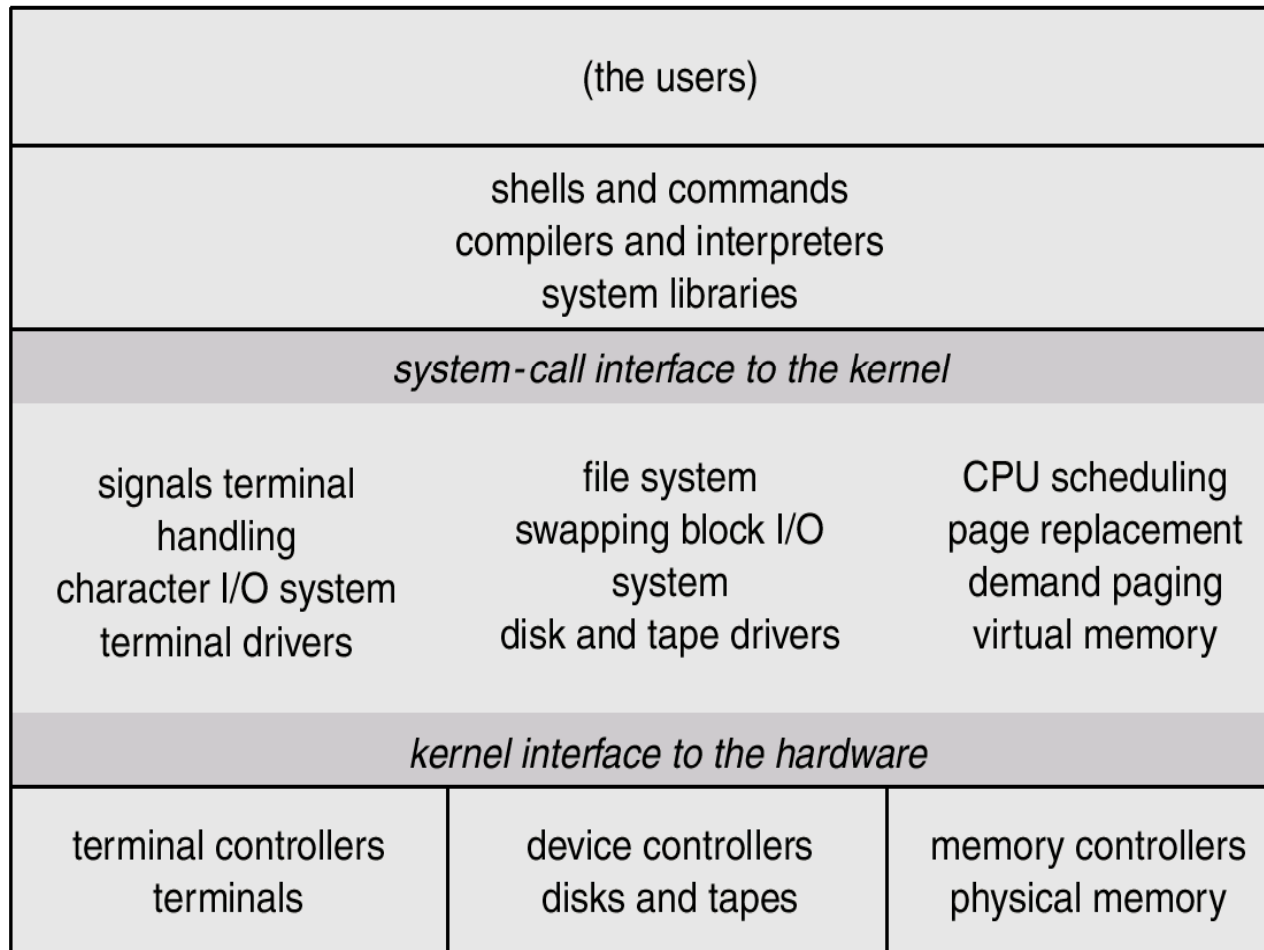

Příklad UNIX

- Také omezen hardwarem
 - vznik v polovině 70. let
- OS Unix sestává ze 2 částí
 - systémové programy
 - jádro
 - vše, co se nachází pod rozhraním volání systému a nad fyzickým hardware
 - obstarává plnění funkcí z oblastí systému souborů, plánování CPU, správy paměti, ...
 - vrstvová architektura sice existuje, ale hodně funkcí je na jedné úrovni

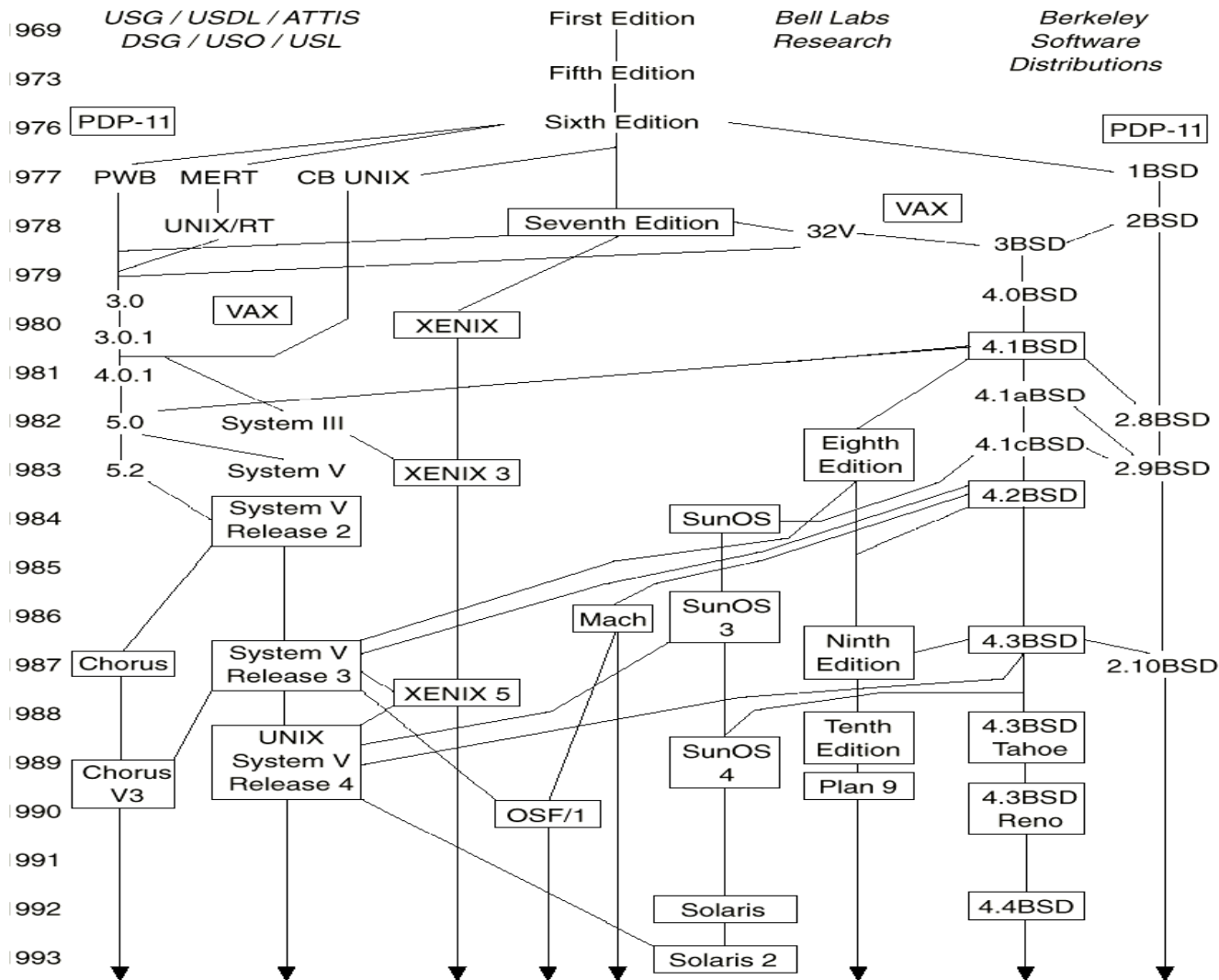

Příklad UNIX (2)

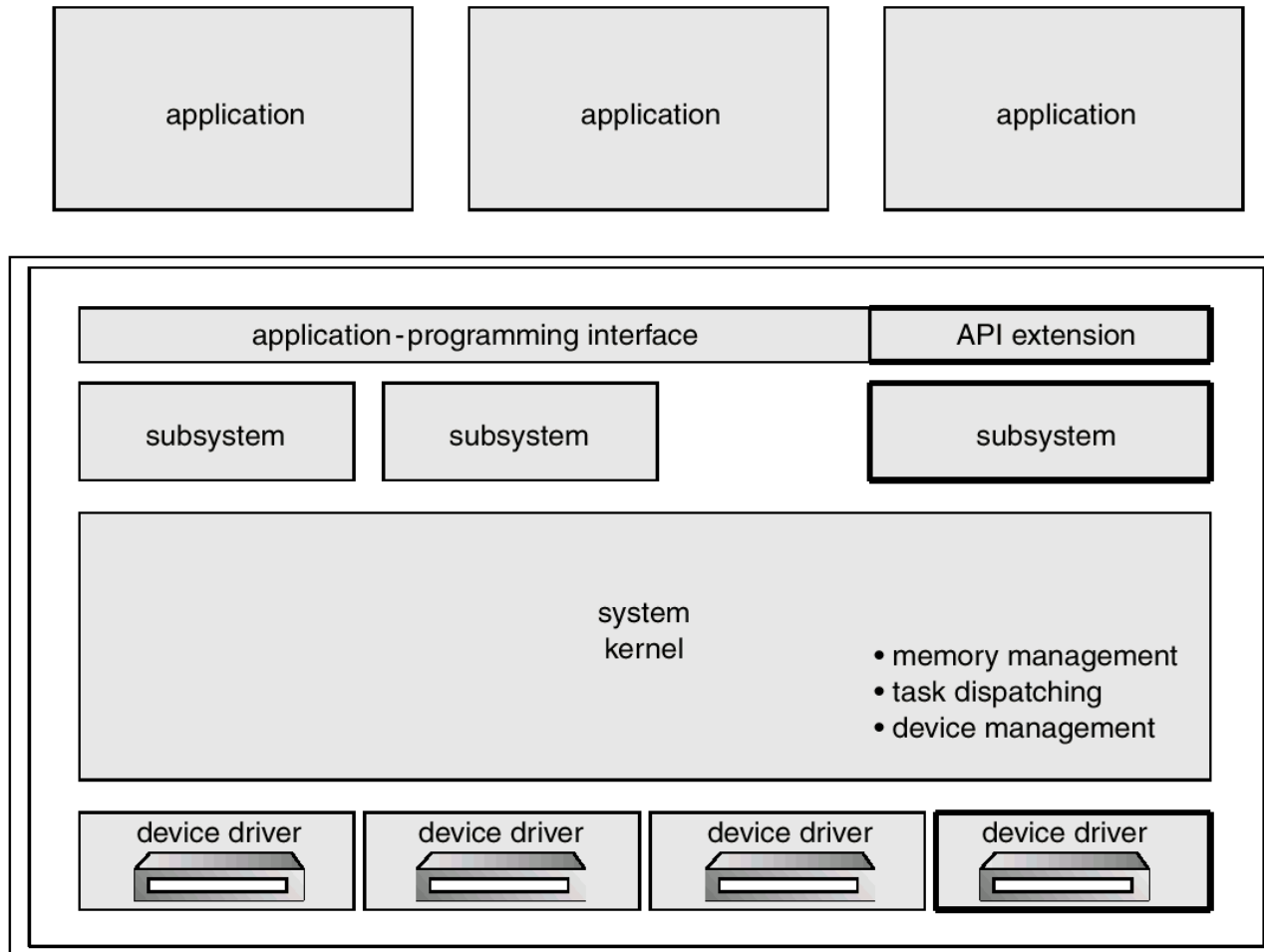

Příklad: UNIX (3)

Příklad OS/2

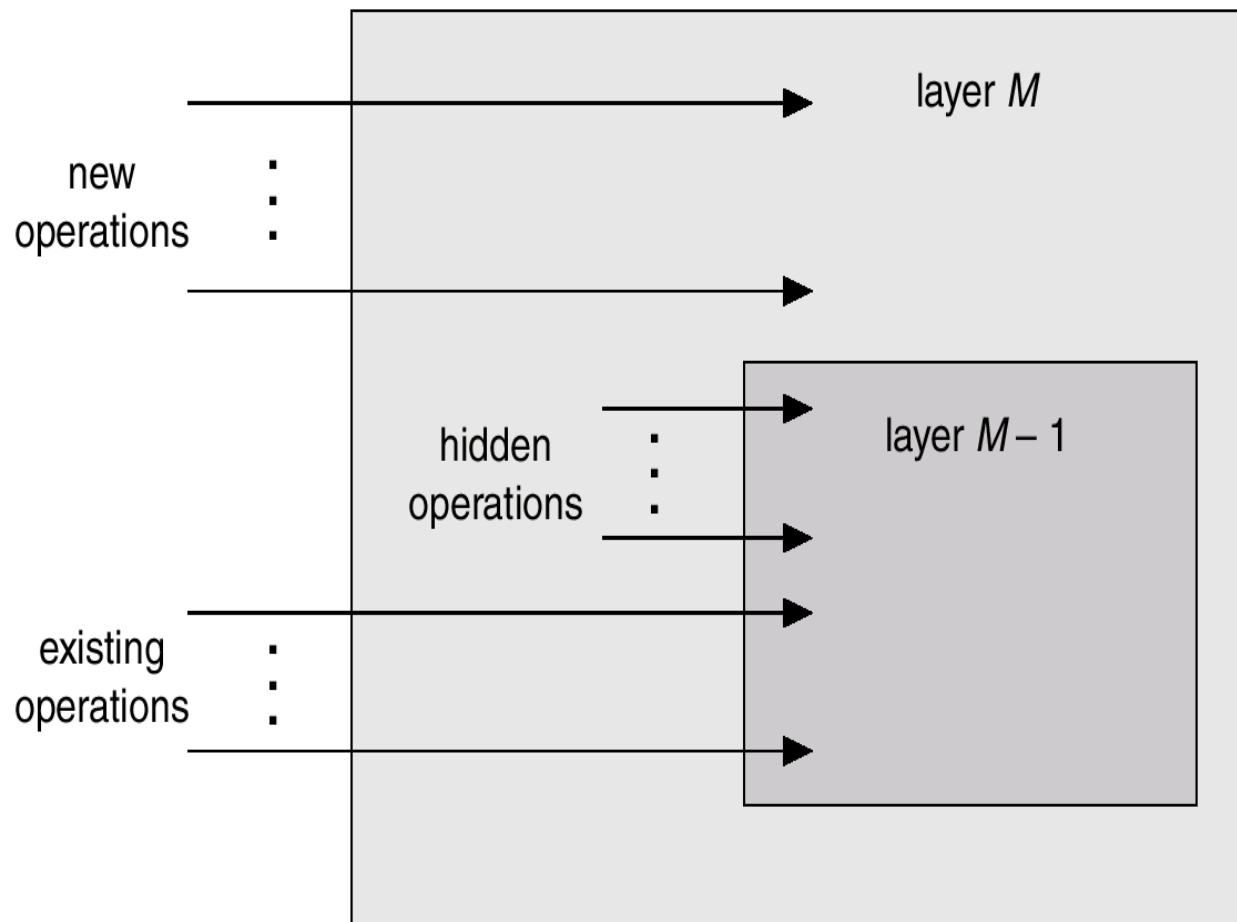

● ● ● | Hierarchická vrstevová architektura

- OS se dělí do jistého počtu vrstev (úrovní)
- Každá vrstva je budována na funkcionalitě nižších vrstev
- Nejnižší vrstva (0) je hardware
- Nejvyšší vrstva je uživatelské rozhraní
- Pomocí principu modulů jsou vrstvy vybírány tak, aby každá používala funkcí (operací) a služeb pouze vrstvy $n - 1$

Hierarchická architektura

● ● ● | Hierarchická struktura

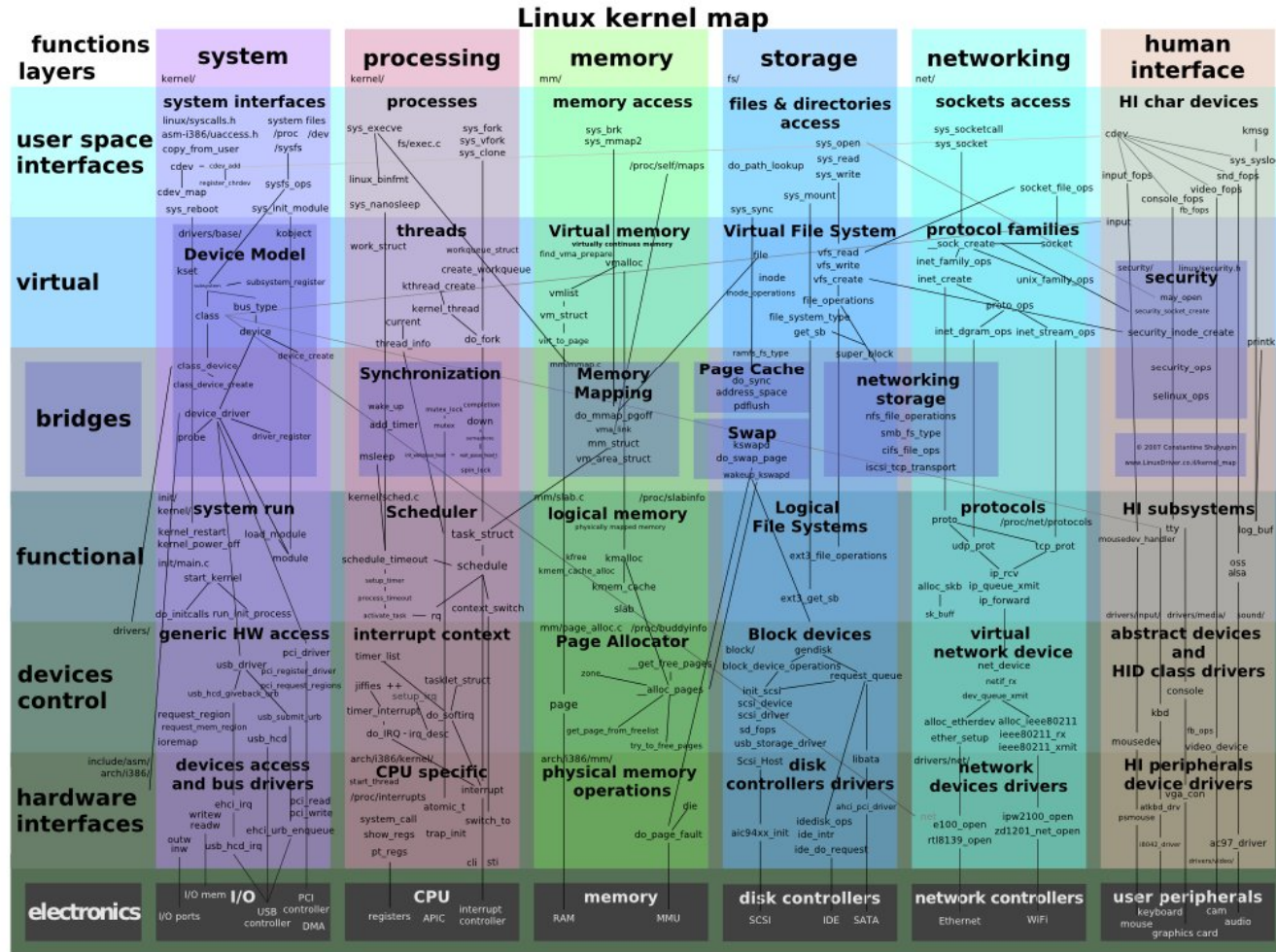
- Řeší problém přílišné složitosti velkého systému
 - Provádí se dekompozice velkého problému na několik menších zvládnutelných problémů
- Každá úroveň řeší konzistentní podmnožinu funkcí
- Nižší vrstva nabízí vyšší vrstvě „primitivní“ funkce (služby)
- Nižší vrstva nemůže požadovat provedení služeb vyšší vrstvy
- Používají se přesně definovaná rozhraní
 - Jednu vrstvu lze uvnitř modifikovat, aniž to ovlivní ostatní vrstvy – princip modularity

● ● ● | Hierarchická struktura

- Výhodou je modularita OS
- Nevýhodou je především vyšší režie a tím pomalejší vykonávání systémových volání
- Protože efektivita hraje v jádře OS významnou roli je třeba volit kompromis
 - pouze omezený počet úrovní pokrývající vyšší funkcionalitu
 - příklad: první verze Windows NT měli hierarchickou strukturu s řadou vrstev, avšak pro zvýšení výkonu OS bylo ve verzi NT 4.0 rozhodnuto přesunout více funkcionality do jádra a sloučit některé vrstvy

Příklad: Linux

Provádění služeb v klasickém OS

- Klasický OS (non-process kernel OS)
 - OS je prováděn jako samostatná entita v privilegovaném režimu
 - procesy – jen uživatelské programy
- Služba se provádí jako součást jádra
- Služba se provádí v rámci procesů
 - obecně lze celý OS provádět v kontextu uživatelského procesu
 - Leží v jeho adresovém prostoru
 - přerušení (volání služby OS) vyvolává implicitně pouze přepnutí režimu procesoru (z uživatelského do privilegovaného), ne změnu kontextu
 - k přepínání kontextu procesů dochází jen tehdy, je-li to nutné z hlediska plánování
 - pro volání procedur v rámci jádra se používá samostatný zásobník
 - program a data OS jsou ve sdíleném adresovém prostoru a sdílí je všechny uživatelské procesy

● ● ● | Služby v procesově konstruovaném OS

- OS je souhrnem systémových procesů
- Jádro tyto systémové procesy separuje, ale umožňuje jim synchronizaci a komunikaci
- Snaha o provádění co nejmenší části kódu v privilegovaném režimu procesoru
- V krajním případě je jádro pouze ústředna pro přepojování zpráv
- Takové řešení OS je snadno implementovatelné na multiprocesorových systémech
- Malé jádro - mikrojádro

● ● ● | Struktura s mikrojádroem

- Microkernel System Structure
- Malé jádro OS plní pouze několik málo nezbytných funkcí
 - primitivní správa paměti (adresový prostor)
 - komunikace mezi procesy – Interprocess communication (IPC)
- Většina funkcí z jádra se přesouvá do „uživatelské“ oblasti
 - ovladače HW zařízení, služby systému souborů, virtualizace paměti ...
 - mezi uživatelskými procesy se komunikuje předáváním zpráv

● ● ● | Struktura s mikrojádroem (2)

- Výhody mikrojádra
 - snadná přenositelnost OS, jádro je malé
 - vyšší spolehlivost (moduly mají jasné API a jsou snadněji testovatelné)
 - vyšší bezpečnost (méně kódu OS běží v režimu jádra)
 - flexibilita (jednodušší modifikace, přidání, odebrání modulů)
 - všechny služby jsou poskytovány jednotně (výměnou zpráv)
- Nevýhoda mikrojádra
 - zvýšená režie
 - volání služeb je nahrazeno výměnou zpráv mezi procesy

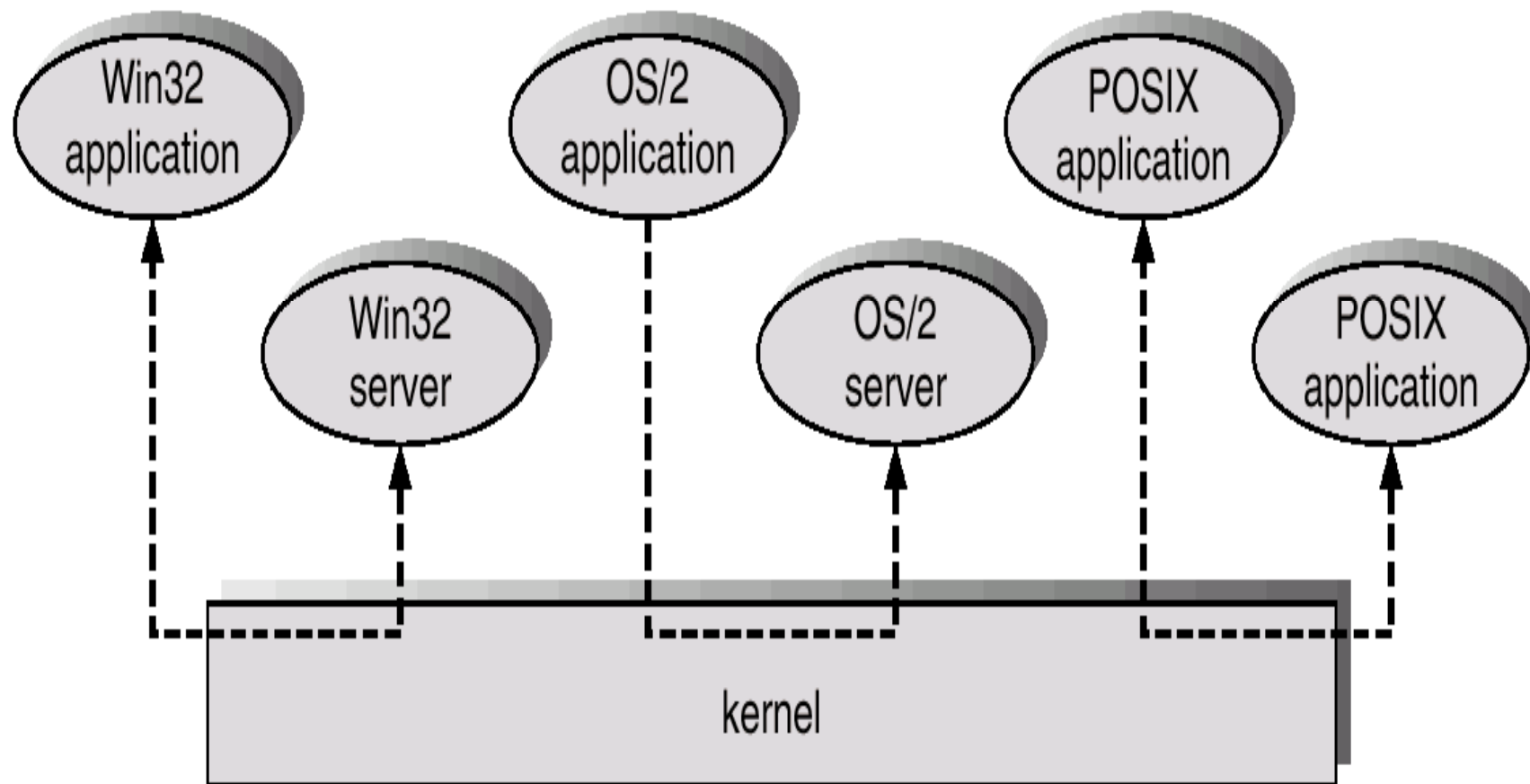

Mach

- Klasickým příkladem OS s mikrojádroem je Mach vytvořený v 80. letech
- Na přístupu Mach je založen např. Tru64 UNIX nebo reálný časový OS QNX
- Windows NT používají hybridní strukturu
 - jádro má vrstevnou strukturu a zajišťuje komunikaci aplikace se „servery“
 - pro jednotlivé typy aplikací (Win32, OS/2, POSIX) existují „servery“ běžící v uživatelském režimu

Příklad: Windows NT

● ● ● | Příklad: Windows NT (pokr.)

- Další vývoj těchto subsystémů
 - OS/2 subsystém naposled ve Windows 2000
 - POSIX subsystém je v novějších Windows (ne variantách Home apod.) k dispozici ve formě „Subsystem for Unix-based Applications“ (SUA)
 - Win32 se nyní jmenuje Windows API
 - A zahrnuje také API na 64bitových systémech

● ● ● | Linux: modularita

- Do linuxového jádra můžeme při běhu přidávat kód – moduly
 - LKM – Loadable Kernel Module
- Přesto je Linuxové jádro monolitické
 - Moduly běží stejně jako zbytek jádra v privilegovaném režimu
 - Jde o modularitu kódu jádra ne o modulární architekturu jádra (mikrojádru)

Linux: modularita

- LKM umožňují:
 - Přidávat funkčnost za běhu
 - Např. připojení nového USB zařízení
 - Snižují paměťové nároky jádra
 - Nahráváme jen moduly, které potřebujeme
 - Oproti speciálně zkompilevanému jádru však mají vyšší režii

Linux: modularita

- insmod, rmmod, lsmod, modinfo, depmod, modprobe

```
[root@localhost ~]# lsmod
Module                Size  Used by
snd_intel8x0          28144  0
snd_ac97_codec        92136  1 snd_intel8x0
ac97_bus              1424   1 snd_ac97_codec
snd_seq               46960  0
snd_seq_device        6232   1 snd_seq
ppdev                 8200   0
snd_pcm               64932  2 snd_intel8x0,snd_ac97_codec
snd_timer             17992  2 snd_seq,snd_pcm
snd                   50908  6 snd_intel8x0,snd_ac97_codec,snd_seq,snd_seq_devi
ce,snd_pcm,snd_timer
soundcore             5672   1 snd
snd_page_alloc        7892   2 snd_intel8x0,snd_pcm
parport_pc            22748  0
i2c_piix4             11968  0
parport               29300  2 ppdev,parport_pc
i2c_core              23160  1 i2c_piix4
pcnet32               28000  0
mii                   4120   1 pcnet32
floppy                47700  0
```

Linux: modularita

- Linux moduly obvykle nepodepisuje

```
[root@localhost ipv4]# modinfo ipip.ko
filename:          ipip.ko
license:           GPL
srcversion:        C977B3330409AAC23EC3ECC
depends:            tunnel4
vermagic:          2.6.31.5-127.fc12.i686.PAE SMP mod_unload 686
```

- Ale všímá si licence ...

```
[root@localhost ~]# insmod procview.ko
procview: module license 'unspecified' taints kernel.
Disabling lock debugging due to kernel taint
```

● ● ● | Linux: modifikace jádra za běhu

○ /dev/kmem

- Možnost přímo číst/měnit paměť jádra za běhu
- Přístupné pouze pro administrátora, přesto nebezpečné
- V řadě distribucí už /dev/kmem nenajdeme

○ LKM

- Běží v privilegovaném režimu procesoru jako zbytek jádra
- Možnost změny chování jádra
- Rootkity

● ● ● | Linux: tabulka systémových volání

- Nejjednodušší způsob jak implementovat rootkit je modifikovat tabulku rutin obsluhujících systémová volání (`sys_call_table`) a navázat se na volání jako `open`, `readdir`, ...
- Snaha omezit možnost LKM modifikovat tabulku systémových volání
- Dnes není tento symbol exportován a není tak možné ho v LKM přímo použít a získat tak ukazatel na tabulku

Windows: modularita

- Do jádra Windows můžeme za běhu vkládat ovladače
- Ty běží v privilegovaném režimu jádra

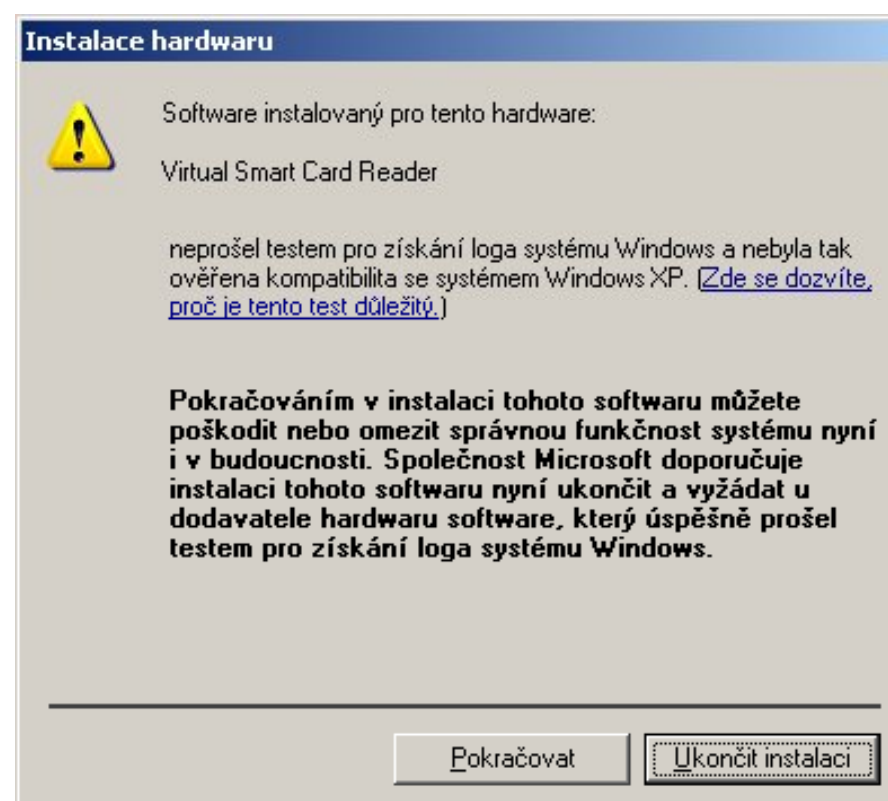
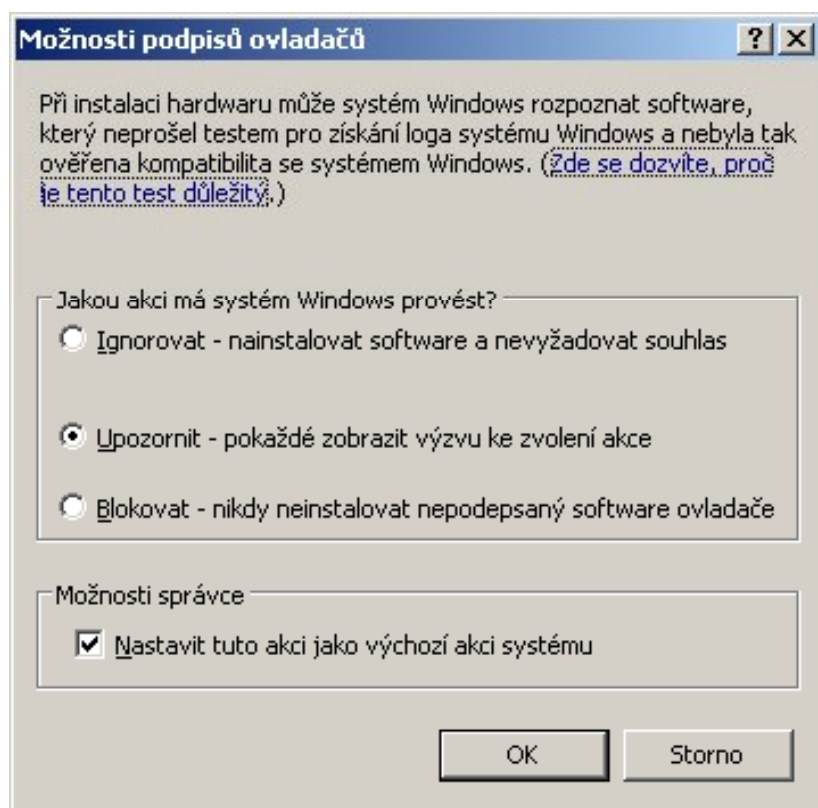

Windows: Modularita (př.)

Driver Name	Loaded from (could be only name)	Address	Size	Hidden	References
ACPI.sys	ACPI.sys	0xB9F79000	188416	-	[ACPI.sys]
ACPIEC.sys	ACPIEC.sys	0xBA4C4000	12288	-	[ACPIEC.sys] [ntkrnlpa.exe]
ACPI_HAL	ACPI_HAL	0x806E4000	134400	-	[hal.dll] [ntkrnlpa.exe]
Afc.sys	C:\WINDOWS\system32\drivers\Afc.sys	0xBA448000	32768	-	[Afc.sys]
afd.sys	C:\WINDOWS\System32\drivers\afd.sys	0xA6FF7000	139264	-	[afd.sys]
atapi.sys	atapi.sys	0xB9CDC000	98304	-	[atapi.sys] [ntkrnlpa.exe]
ATMFD.DLL	C:\WINDOWS\System32\ATMFD.DLL	0xBFFA0000	286720	-	
audstub.sys	C:\WINDOWS\system32\DRIVERS\audstub.sys	0xBA797000	4096	-	[audstub.sys] [ntkrnlpa.exe]
BATTC.SYS	C:\WINDOWS\system32\DRIVERS\BATTC.SYS	0xBA4C0000	16384	-	
Beep.SYS	C:\WINDOWS\System32\Drivers\Beep.SYS	0xBA63A000	8192	-	[Beep.SYS] [ntkrnlpa.exe]
BOOTVID.dll	C:\WINDOWS\system32\BOOTVID.dll	0xBA4B8000	12288	-	
Cdfs.SYS	C:\WINDOWS\System32\Drivers\Cdfs.SYS	0xBA198000	65536	-	[Cdfs.SYS] [ntkrnlpa.exe]
cdrom.sys	C:\WINDOWS\system32\DRIVERS\cdrom.sys	0xBA1C8000	65536	-	[cdrom.sys] [CLASSPNP.SY...
CLASSPNP.SYS	C:\WINDOWS\system32\DRIVERS\CLASSPNP.SYS	0xBA0E8000	53248	-	
CmBatt.sys	C:\WINDOWS\system32\DRIVERS\CmBatt.sys	0xB9A4B000	16384	-	[CmBatt.sys] [ntkrnlpa.exe]
cmdguard.sys	C:\WINDOWS\System32\DRIVERS\cmdguard.sys	0xA7622000	126976	-	[cmdguard.sys] [ntkrnlpa.e...
cmdhlp.sys	C:\WINDOWS\System32\DRIVERS\cmdhlp.sys	0xBA3A8000	20480	-	[cmdhlp.sys]
compbatt.sys	compbatt.sys	0xBA4BC000	12288	-	[compbatt.sys] [ntkrnlpa.e...
cwgsd.sys	cwgsd.sys	0xB9D31000	1228800	-	[cwgsd.sys] [ntkrnlpa.exe]
disk.sys	disk.sys	0xBA0D8000	36864	-	[disk.sys] [CLASSPNP.SYS] ...
drmk.sys	C:\WINDOWS\system32\drivers\drmk.sys	0xBA318000	61440	-	
dump_atapi.sys	C:\WINDOWS\System32\Drivers\dump_atapi.sys	0xA6D9F000	98304	-	
dump_WMILIB.SYS	C:\WINDOWS\System32\Drivers\dump_WMILIB....	0xBA65C000	8192	-	
Dxapi.sys	C:\WINDOWS\System32\drivers\Dxapi.sys	0xA7059000	12288	-	
dxg.sys	C:\WINDOWS\System32\drivers\dxg.sys	0xBF000000	73728	-	
dxgthk.sys	C:\WINDOWS\System32\drivers\dxgthk.sys	0xBA7F4000	4096	-	

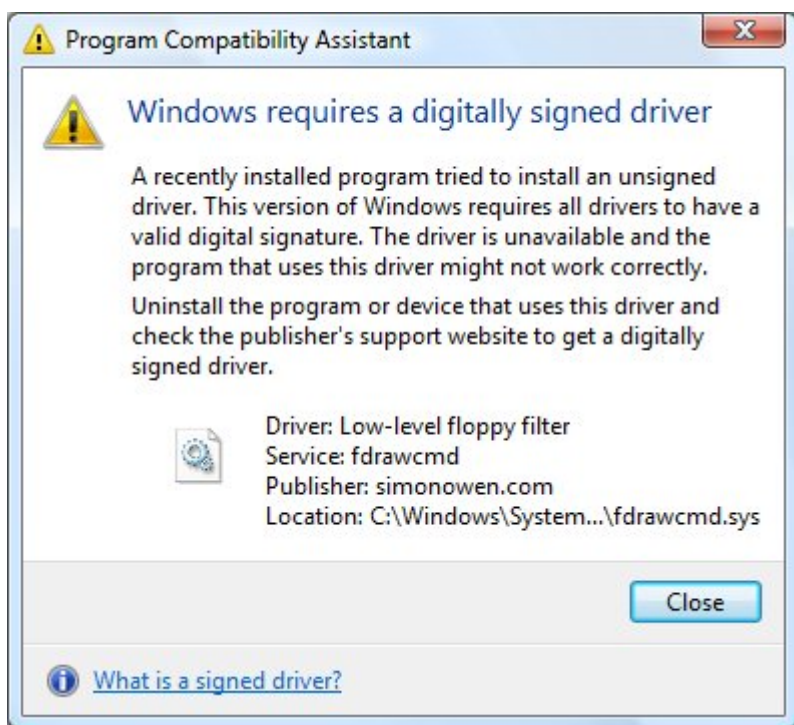

Ovladače ve Windows XP

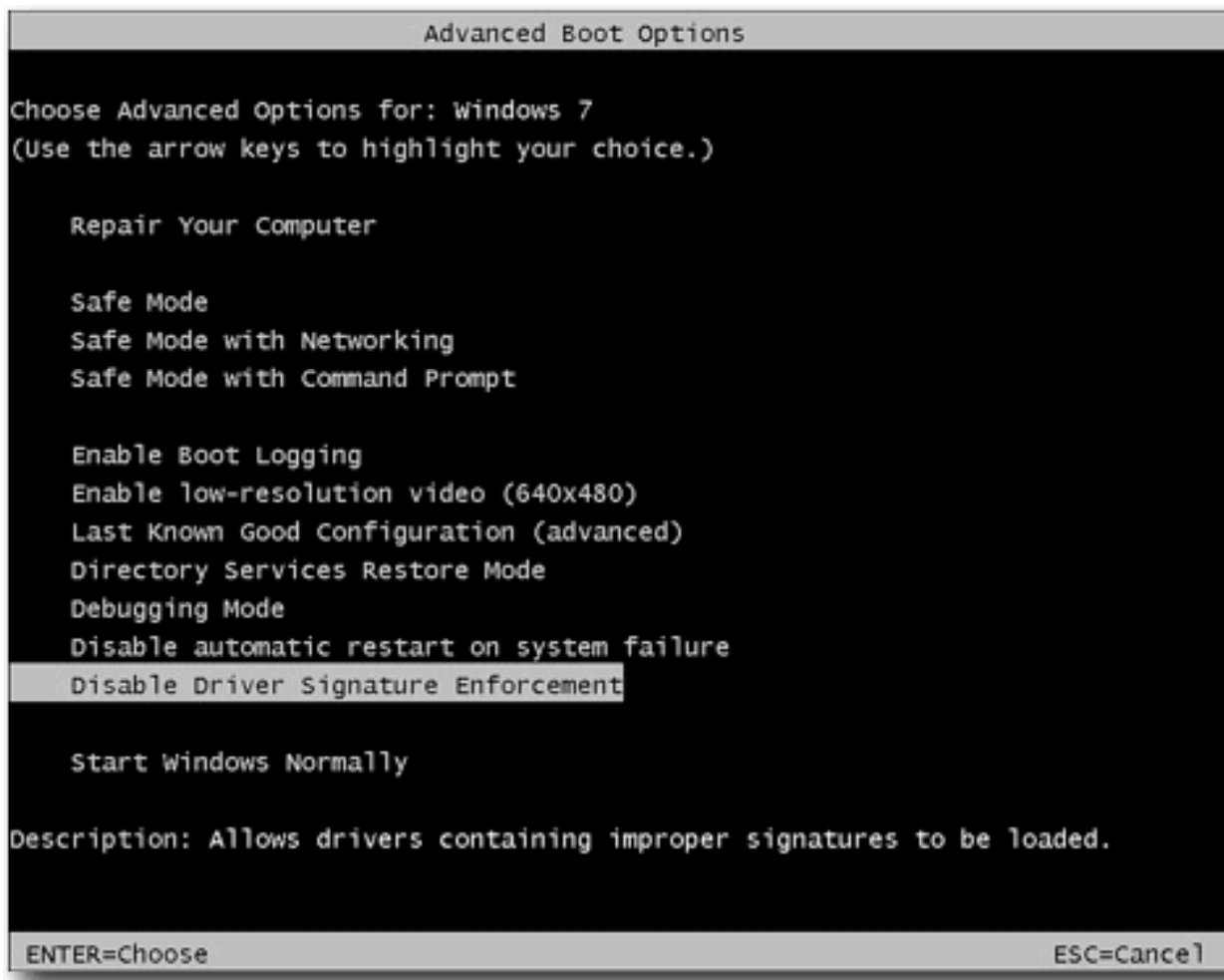

Ovladače a novější Windows

Podpisy vyžadovány u 64bitových systémů

● ● ● | Podpisy ovladačů

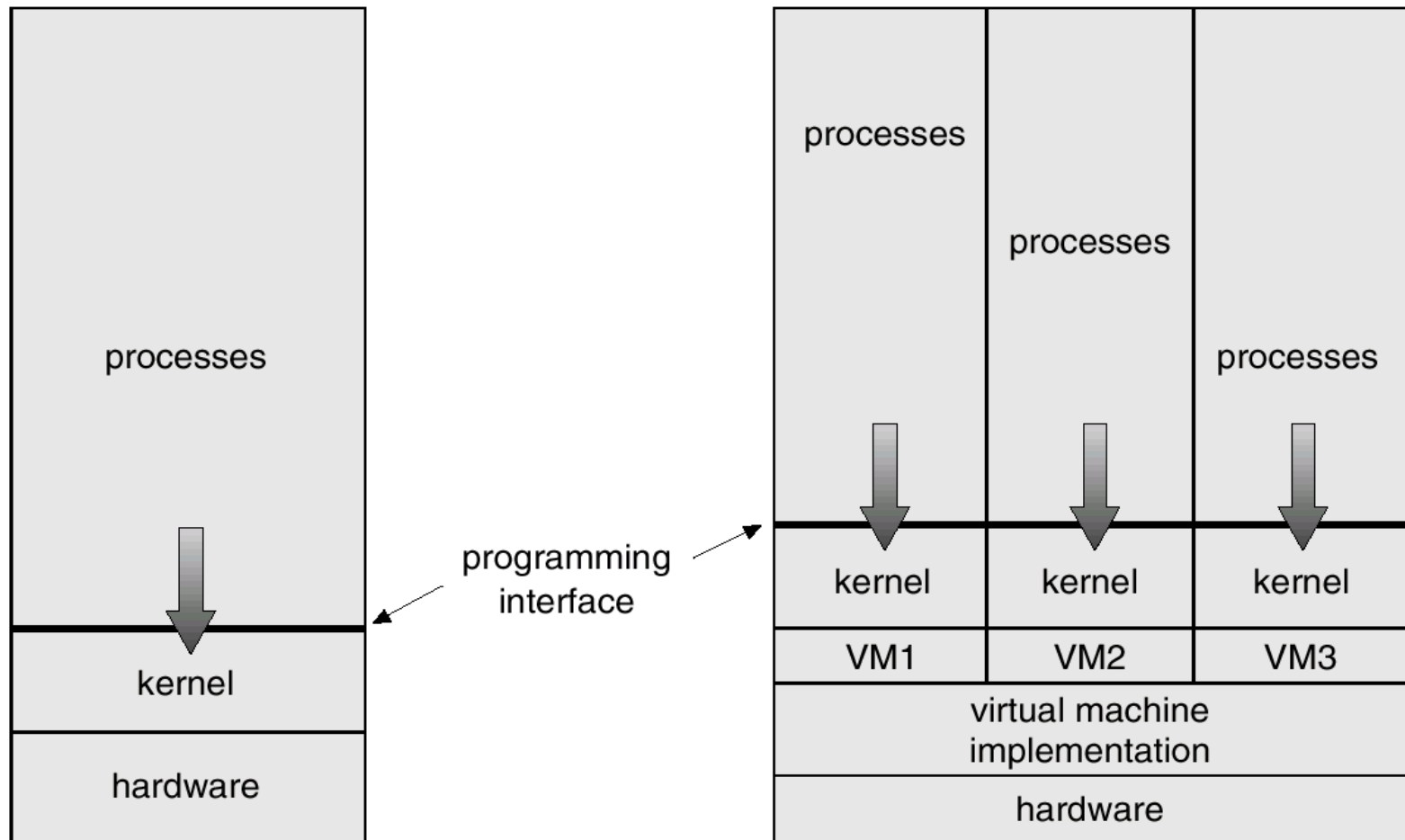
- U Windows nejde při podepisování o čistotu jádra či licence
- Jde především o
 - Spolehlivost systému – tj. kvalitu kódu běžícího v privilegovaném režimu
 - A s tím související bezpečnost jádra/systému
 - DRM (!)
- User mode drivers – snaha snížit množství kódu běžící přímo v jádře

● ● ● | Virtuální stroje

- Virtuální stroj vytváří rozhraní identické s původním holým hardwarem
- Operační systém vytváří iluzi více procesů, kde každý běží na svém vlastním procesoru se svou vlastní (virtuální) pamětí
 - může vytvářet iluzi více systémů
 - s vlastnostmi původního fyzického počítače nebo úplněji jiného stroje
 - každý uživatel na jediném stroji může tudíž provozovat jiný OS
 - virtuální stroje zajišťují úplnou ochranu systémových zdrojů
 - každý virtuální stroj je izolován od všech ostatních virtuálních strojů
 - to však ztěžuje komunikaci mezi virtuálními stroji
 - Ve virtuálním stroji může běžet virtuální stroj 😊
 - Usnadňuje to např. ladění OS během jeho provozování
- Implementace virtuálních strojů není triviální

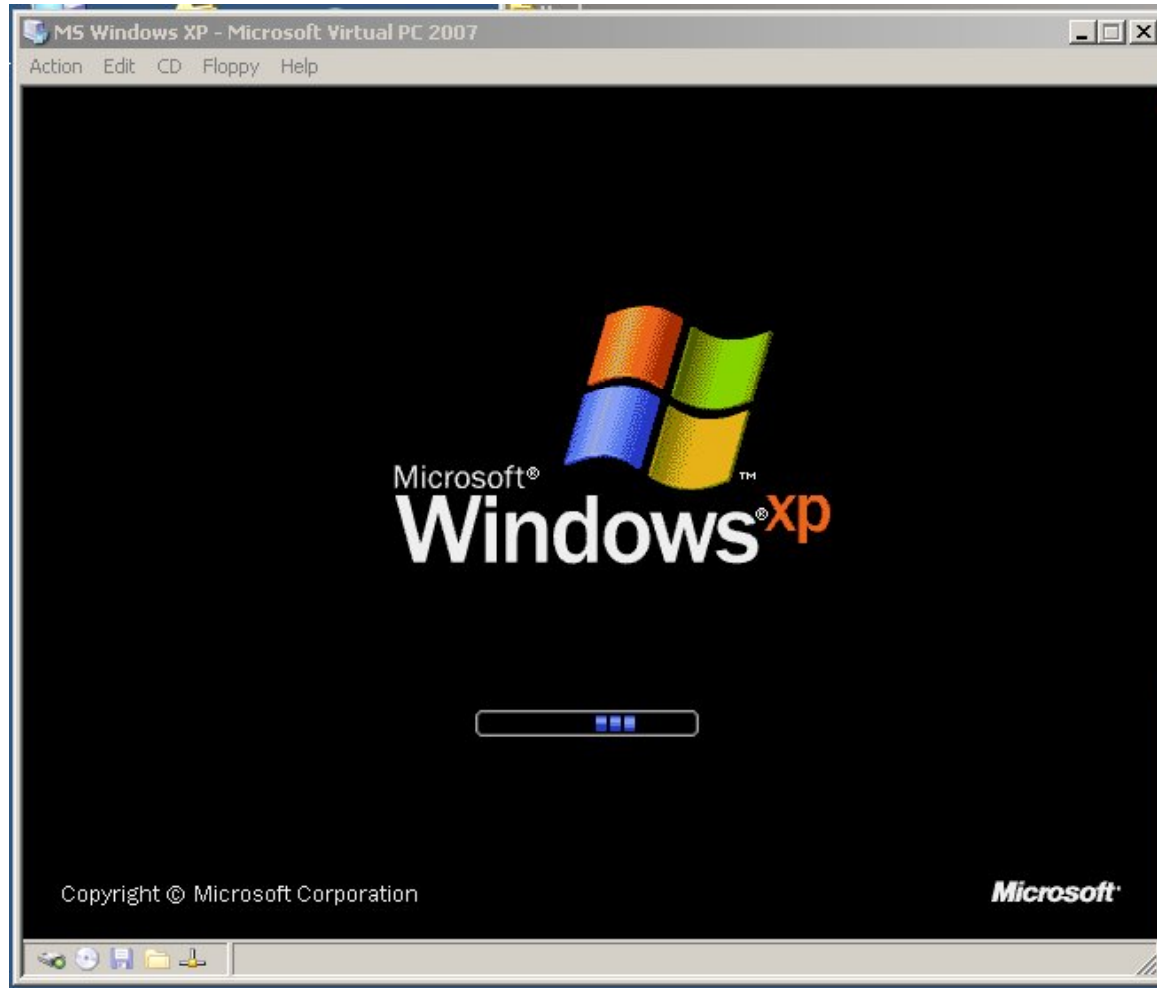

Virtuální stroje (2)

Virtualizace (příklad)

● ● ● | Java Virtual Machine

- Prostředí Java dosahuje nezávislosti na použité HW platformě pomocí JVM (Java Virtual Machine)
 - pro každou platformu je implementován JVM
 - kompilátor Java (javac) generuje „bytecode“ (ne přímo strojový kód určité architektury)
 - bytecode je interpretován JVM
- V praxi to s HW/OS nezávislostí není zcela pravdivé
- Problém rychlosti běhu
 - program v Javě se provádí pomaleji než obdobný program v C/C++
- Řešení
 - Těsně před provedením kompiluje kompilátor JIT (Just In Time), bytecode do strojového kódu patřičné platformy
 - A nebo počítačové platformy, kde instrukce strojového kódu = bytecode

Cíle návrhu systému

- Cíle pro uživatele
 - OS musí být snadno použitelný, snadno naučitelný, spolehlivý, bezpečný, rychlý, ...
- Systémový cíl
 - OS se musí dát snadno navrhnout, implementovat, udržovat a musí být přizpůsobivý, spolehlivý, bezchybný, spolehlivý
- Zkušenost s výsledky
 - Operační systémy jsou (a asi vždy budou)
 - Obrovské – až desítky milionů řádků zdrojového kódu
 - Složité
 - Asynchronní (interaktivní)
 - (vždy) plné chyb a (často) nespolehlivé
 - Silně závislé na konkrétním hardware – obtížně přenositelné

● ● ● | Implementace systému

- Tradičně býval OS napsaný v symbolickém strojovém jazyku (assembleru)
- OS se stále častěji píše v běžných programovacích jazycích vysoké úrovně (obvykle C/C++)
 - lze naprogramovat rychleji
 - výsledek je kompaktnější
 - OS je srozumitelnější a lze ho snadněji ladit
 - je snadněji přenositelný na jinou architekturu

System Generation (SYSGEN)

- Operační systém je navržen tak, aby mohl běžet na jisté třídě architektury / sestavy počítače
- OS musí být konfigurovatelný na konkrétní sestavu
- Program SYSGEN
 - Získává informace týkající se konkrétní konfigurace konkrétního hardwarového systému
- Bootování
 - Spuštění činnosti počítače zavedením jádra a předáním řízení na vstupní bod jádra pro spuštění činnosti
- Bootstrap program
 - Program uchovávaný v ROM, který je schopný najít jádro, zavést ho do paměti a spustit jeho provedení

Bootování IBM PC

○ Řídí BIOS

- provede se inicializace HW komponent
- na základě uložené konfigurace zjistíme z kterého zařízení se má OS zavést
- v případě pevného disku se spustí kód uložený v Master Boot Recordu (MBR)
 - tento kód například zjistí, která partition je aktivní a spustí boot sektor této partition. Kód uložený v boot sektoru načte soubory s jádrem OS do paměti
 - nebo např. LILO/Grub umožní interaktivně vybrat který OS bude zaveden (bootsektor které partition se má spustit, kde je soubor s jádrem OS)
 - tento kód může být delší než je délka MBR, musí pak být uložen v jiné oblasti disku